ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПОСІБНИК ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ

ДОДАТОК ДО

НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(ПЕРЕДШКІЛЛЯ – 12-а КЛЯСА)

ELEMENTS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

A TEACHER RESOURCE MANUAL
TO ACCOMPANY
UKRAINIAN LANGUAGE ARTS PROGRAM OF STUDIES
(ECS – GRADE 12)

PG
3811
A32
1991
gr.K-12

ANGUAGE SERVICES

Alberta EDUCATION

CURRGDHT

QUAECUMQUE VERA

EX LIBRIS
UNIVERSITATIS
ALBERTÆNSIS

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПОСІБНИК ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ

ДОДАТОК ДО

НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(ПЕРЕДШКІЛЛЯ – 12-а КЛЯСА)

ELEMENTS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

A TEACHER RESOURCE MANUAL
TO ACCOMPANY
UKRAINIAN LANGUAGE ARTS PROGRAM OF STUDIES
(ECS – GRADE 12)

Міністерство освіти Альберти
1991

ALBERTA EDUCATION CATALOGUING IN PUBLICATION DATA

Alberta. Language Services.
Elements of the Ukrainian language : a teacher resource manual to accompany Ukrainian language arts program of studies (ECS-grade 12).

ISBN 0-7732-0431-8

1. Language and languages – Study and teaching – Alberta.
I. Title.

PG3811.A333 1991 491.79

Copyright © 1991, the Crown in Right of Alberta, as represented by the Minister of Education. Alberta Education, Language Services Branch, 11160 Jasper Avenue, Edmonton, Alberta, T5K 0L2. All rights reserved. Additional copies may be obtained from the Learning Resources Distributing Centre.

UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF ALBERTA

Визнання

Учительський посібник «Елементи української мови» був розроблений при допомозі багатьох осіб. Особливу подяку складаємо д-ру Євгенові Іванишину (Католицькі школи Едмонтону) та пані Наталці Доброліж (Публічні школи Едмонтону), які зробили огляд посібника й висловили цінні зауваження. Складаємо визнання за творчий доробок усіх, хто брав участь у створенні даного посібника.

Міністерство освіти Альберти:

Керівник програм з других мов	Д-р Володимир Лазарук
Програмний керівник, двомовне навчання	Іван Соколовський
Укладачі	Богдан Борущак Катерина Сосновська Ірина Тарнавська
Перекладач	Ірина Тимощук
Коректор	Галина Цар
Складальники	Вікторія Жуківська Луїза Шаді

Комітет учителів-експериментаторів з української мови (2-3 кляса):

Люба Кухаришин
Христина Данчук
Віра Кінджерська
Ірина Тарнавська
Єлизавета Лісова
Надя Крищук
Мирослава Фодчук
Меліта Зубрицька
Лінда Іваськів

Комітет учителів-експериментаторів з української мови (4-6 кляса):

Маркіяна Цинцар-Грищук
Боян Яровенко
Роман Харук
Тереса Галь
Тереня Ільків

Мелодія Костюк
Василь Стеценко
Тарас Дворницький
Орися Звоздецька-Цьона
Лариса Куць
Лариса Бумбак

Комітет учителів-експериментаторів з української мови (7-12 кляса):

Одарка Ґінда
Віра Литвин
Тарас Дмитраш
Дарія Порохівник
Одарка Возняк
Симон Сенчишин
Наталя Торошенко

Зміст

Вступ 1

Структура посібника 4

Користування посібником 8

«Нова» та «Елементи української мови» 11

Вправи для мовного інпуту 11
Вправи для мовного автпуту 12
Компоненти «Нови» 13
Зразки вправ 13
Таблиця співвідношення компонентів «Нови» з даним Посібником для вчителів 20

English version of introductory section 21

Таблиці «Елементів української мови»

Фонологія 41
Правопис 46
Морфологія 62
Синтакса 93

ВСТУП

Мета

Метою даного посібника є допомога вчителям при плянуванні навчального процесу, спрямованого на розвиток точности мови. Посібник включає розділи з фонології, правопису, морфології та синтакси української мови. Елементи з цих чотирьох розділів можуть бути використані як показники досягнення загального цільового результату № 6 «Навчальної програми з української мови (Передшкілля – 12-а кляса)», що визначається наступним чином: « . . . учні оволодіють знаннями та вміннями, необхідними для сприймання та вираження ідей». Цей цільовий результат вимагає розвитку точности мови. Цільовий результат № 6 доповнює загальні цільові результати 1 і 2, які відповідають потребі розвитку плавности мови. Разом точність та плавність створюють комунікативну спроможність.

Специфічні цільові результати, стосовні точности мови

Наступні чотири специфічні цільові результати входять до загального цільового результату № 6:

1. Точне формулювання думок з використанням дедалі більш складних структур речення та розмаїтости мовних форм як в усному, так і в письмовому мовленні.

2. Уживання точних словесних форм та дотримання вірного порядку слів у реченні при висловлюванні думок та розвиток здатности проявляти ці вміння в самостійному мовленні.

3. Здатність розуміти в контексті значення, яке виражається формами слів та порядком слів, а також здатність використовувати це знання при побудові змістовної одиниці.

4. Здатність використовувати відповідний лексикон для передачі значення і вміння підбирати потрібний лексикон самостійно.

Цільові результати сформульовані в контексті програми розширеного вивчення другої мови. Результати передбачають перехід учнів від конкретного до абстрактного, від контрольованого до спонтанного вираження думок, від керування вчителем до самокерування та самовиразу, і від себе до інших та суспільства в цілому.

У початкових клясах, у чітко побудованих і контрольованих учителем ситуаціях, вимагається висока точність мови. Точність є також важливою на середньому рівні, але учні 7-12 кляс мусять навчатися перевіряти точність власної мови, а також здобувати потрібну мову з різних джерел.

Українська мова має дуже складну морфологічну структуру, що складається з численних іменникових, дієслівних та прикметникових закінчень. Імпліцитне розуміння значень, що виражаються численними закінченнями слів (специфічний цільовий результат № 6.3), та здатність використовувати ці закінчення для точного вираження думок (специфічний цільовий

результат № 6.2) мають першорядне значення для успішного оволодіння українською мовою. Втім, ці та інші специфічні цільові результати, що підлягають загальному цільовому результатові № 6, повинні завжди розглядатися як частина більш широкого мовного досвіду, що включає спілкування (загальний цільовий результат № 1 і № 2), вивчення культури (загальний цільовий результат № 3 і № 4) і загальне навчання (загальний цільовий результат № 5).

СТРУКТУРА ПОСІБНИКА

Даний посібник складається з чотирьох розділів – фонології, правопису, морфології та синтакси.

Фонологія

У розділі з фонології вводяться всі звуки української мови і, в разі потреби, проводиться їх протиставлення аналогічним звукам в англійській мові. Цей розділ може бути використаний для перевірки правильної вимови. Як вказують стрілки на фонологічних таблицях, вправляння вимови найбільш ефективно здійснюється в початкових клясах, оскільки основні вміння вимови формуються власне на цьому рівні.

Правопис

Розділ з правопису включає дві основні частини: 1) основи українського правопису, а саме, як пишуться окремі звуки та звукосполучення, і 2) правила правопису. Основи правопису найбільш ефективно навчаються в початкових клясах.

При навчанні українського альфавиту важливо вводити назви букв. Вони подаються в наступній таблиці.

НАЗВИ БУКВ УКРАЇНСЬКОГО АЛЬФАВИТУ

Буква	Назва	Буква	Назва
Аа	а	Нн	ен
Бб	бе	Оо	о
Вв	ве	Пп	пе
Гг	ге	Рр	ер
Ґґ	ґе	Сс	ес
Дд	де	Тт	те
Ее	е	Уу	у
Єє	є	Фф	еф
Жж	же	Хх	ха
Зз	зе	Цц	це
Ии	и	Чч	че
Іі	і	Шш	ша
Її	ї	Щщ	ща
Йй	йот	Юю	ю
Кк	ка	Яя	я
Лл	ел	Ьь	м'який знак
Мм	ем		

Правила правопису включають:

1. Б – написання з великої букви
2. В – написання слів разом
3. Г – написання слів через дефіс
4. Ґ – переніс слів
5. Д – уживання скорочень
6. Е – пунктуація

Учителі на всіх рівнях викладання повинні приділяти велику увагу розвиткові точности правопису. Із використанням більш складних форм письмового мовлення зростає потреба учнів у точності.

Морфологія

Розвиток розуміння учнями значення морфологічних закінчень (специфічний цільовий результат № 6.3) і вміння вживати їх правильно (специфічний цільовий результат № 6.2) є одним з найважчих завдань, що стоять перед викладачами «Навчальної програми з української мови (Передшкілля – 12-а кляса)». Таблиці в морфологічному розділі даного посібника свідчать, що в перші роки навчання української мови учні повинні оволодіти наступними морфологічними системами:

1. дієслова – закінчення у всіх часах,
2. іменники – всі закінчення однини та множини твердої групи,
3. особові та питальні займенники.

Стрілки в розділі морфології сягають на дві колонки. Це значить, що оволодіння цими закінченнями у відповідності зі специфічним цільовим результатом № 6.2 та специфічним цільовим результатом № 6.3 повинне бути пляноване й перевірене спочатку вчителями 1-3 кляс, а потім учителями 4-6 кляс.

Вищевказані морфологічні системи були обрані як основні згідно з наступними міркуваннями:

1. Дієслова мають першорядне значення для спілкування.

2. Україномовні діти перше засвоюють закінчення іменників твердої групи; м'яка та мішана групи засвоюються як фонетичні варіянти твердої групи.

3. Особові та питальні займенники відіграють основну ролю в спілкуванні, а закінчення питальних займенників є схожими на прикметникові закінчення. Якщо учні розуміють значення

закінчень питальних займенників і можуть уживати ці морфологічні одиниці для вираження значення, вони також почнуть правильно вживати прикметникову морфологію.

У таблицях точне вживання прийменників є пов'язане з контролею за основною іменниковою морфологією. Таким чином, на цьому треба робити наголос у початкових клясах. Деякі зі складніших аспектів уживання числівників (які являють труднощі навіть для носіїв мови) більш детально розглядаються лише в 10-12 клясах.

Синтакса

Даний посібник подає показники для оцінки учнівських досягнень специфічного цільового результату № 6.1. Розвиткові синтаксичних навичок приділяється увага в молодших клясах, коли учні вивчають основні типи речень з ціллю усного й письмового спілкування.

КОРИСТУВАННЯ ПОСІБНИКОМ

1. Ознайомтеся з цілим посібником. Він містить інформацію про структуру української мови, включаючи правила правопису.

2. Продивіться колонки, що стосуються рівня ваших кляс (1-3, 4-6, 7-9 або 10-12) і визначте розташування стрілок. Стрілка означає, що повинен бути зроблений наголос на тому чи іншому елементі. Стрілка, що проходить через дві або більше колонок, вказує, що на даний елемент треба звернути увагу не лише на одному рівні. Відсутність стрілки не означає, що учні не зустрічають або не вживають даної мовної форми. Це лише свідчить, що вчителеві не потрібно звертати особливої уваги на цю форму на даному шкільному рівні. Всі елементи, які розглядалися на одному рівні, повинні бути повторені й закріплені на пізніших рівнях навчання.

3. Визначте рівень володіння мовою ваших учнів, керуючись даним посібником. Установіть елементи, на які вам потрібно буде звернути увагу з цілою клясою або з окремими учнями.

4. Використовуйте даний посібник для довгострокового плянування навчального процесу, а також як керунок для визначення специфічних цільових результатів № 6.2 й № 6.3 згідно з «Навчальною програмою з української мови (Передшкілля – 12-а кляса)».

5. Використовуйте посібник для плянування окремих лекцій. Розділ про програму «Нова» допоможе вам у цьому. Наприклад, створюючи ритмовані вірші (запропонований нами показник специфічного цільового результату № 6.2), ви можете використовувати відповідний граматичний матеріял з даного посібника. Втім не обмежуйте мовну діяльність ваших учнів лише елементами, на які ви робите особливий наголос. Вони повинні подаватися в багатому, природному та змістовному контексті.

6. Використовуйте посібник для визначення конкретних елементів усного та письмового мовлення, що повинні оцінюватися у ваших клясах.

7. Використовуйте посібник для підвищення вашого власного мовного рівня. Наприклад, у посібнику подаються всі основні правила пунктуації та написання з великої букви в українській мові.

8. Пам'ятайте, що даний посібник стосується тільки двох специфічних цільових результатів «Навчальної програми з української мови (Передшкілля – 12-а кляса)». Не забувайте про інші 22 цільові результати!

9. Користуючись посібником, звертайтеся до таблиці фонетичних знаків (стор. 10). Знаки допомагають нам точно відображати на письмі звукову систему української мови.

ТАБЛИЦЯ ФОНЕТИЧНИХ ЗНАКІВ

Знак	Значення	Приклад
[ ]	Окремі звуки чи звукосполучення ставляться в квадратові дужки. Вимова слова може бути порівняна з його написанням шляхом поміщення вимови в квадратові дужки.	[і] [се^{и}ло́] = село
´	Штрих над складом означає, що даний склад вимовляється з більшою силою, ніж інші.	[брати́] [бра́ти]
'	Штрих з правої сторони від букви означає м'який (палаталізований) приголосний.	[с'іл']=сіль
:	Двокрапка після букви означає подовжений звук, що відображається на письмі подвоєною буквою.	[па́н:а]= панна
е^{и}, и^{е}	Звуки [е] і [и] в ненаголошеній позиції мають тенденцію до зближення у вимові. Ненаголошений [е] звучить як [е^{и}], а ненаголошений [и] – як [и^{е}]. Ось чому українці мають труднощі з написанням [е] та [и].	[бе^{и}ре́за]= береза [си^{е}ни́]= сини
ў	Приголосний [в] у кінці складу або на початку слова перед приголосним вимовляється як нескладотвірний звук [ў]. На письмі він позначається буквою в.	[маў]= мав [ўла́да]= влада
д͡ж, д͡з	Ці знаки позначають приголосні звукосполучення на противагу окремим звукам [д] і [ж] або [д] і [з].	[д͡же^{и}ре^{и}ло́]= джерело [д͡зи́ґа]= дзиґа

«НОВА» ТА «ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

«Нова», програма навчання української мови, була детально розроблена з метою допомоги в оволодінні всіма елементами української мови. У ній застосовується цілий ряд методичних та навчальних прийомів і вводиться багато видів вправ, які можуть успішно застосовуватися для розвитку мовної точности.

Вправи, запропоновані в програмі «Нова», можуть бути поділені на дві основні категорії: вправи для мовного інпуту, керовані вчителем, і вправи для мовного автпуту, де учні демонструють своє знання мови.

Вправи для мовного інпуту

До категорії вправ для мовного інпуту входять наступні компоненти «Нови»:

- Діялоги
- Повтор-імітація
- Ритмічні вправи
- Ребуси
- Поезія
- Співанки-рухи
- Тайнописи
- Драматизація
- Вирішування проблемних питань
- Народня мудрість
- Усна література
- Мовні ігри

- Щоденні мовні вправи
- Таблиці мовного досвіду
- Усні питання для перевірки
- Фізичне реаґування на вказівки

Ці компоненти являють собою мовні моделі й допомагають учням засвоювати мову за допомогою різних форм мотивованого повтору.

Вправи для мовного автпуту

Засвоївши мову, представлену шляхом вправ для мовного інпуту, учні можуть застосовувати свої знання у вправах для мовного автпуту. Наступні компоненти «Нови» (усні чи письмові) можна вживати для створення вправ для мовного автпуту:

- Діялоги (останні етапи)
- Повтор-імітація (останні етапи)
- Співанки-рухи, ребуси, ритмічні вправи, поезія та загадки, якщо вживані як розповіді-взірці
- Письмові питання для перевірки
- Телезабава
- Учнівські драматичні та лялькові вистави
- Оповідання, базовані на народній мудрості
- Настільні ігри
- Ведення щоденника
- Тайнописи
- Написані учнями проблемні питання
- Кероване учнями фізичне реаґування на вказівки
- Інтерв'ю
- Оповідки за картинками
- Самостійне читання мовчки
- Звіти
- Складені учнями таблиці мовного досвіду

Деякі заняття належать до обох категорій. Останні етапи багатьох мають заключний компонент, де учні

розширюють або переносять у нові ситуації мовні знання, які вони набули.

Компоненти «Нови»

Усі компоненти «Нови» можуть бути використані в плянуванні навчання на оволодіння різними елементами фонології, правопису, морфології та синтакси (див. «Таблиця співвідношення компонентів «Нови» з даним Посібником для вчителів» на стор. 20).

Зразки вправ

Фонологічні вправи

Учні навчаються правильно вживати звукову систему через засвоєння різних автентичних (не спрощених) мовних моделей.

- Діялоги, повтор-імітація, співанки-рухи, усна література, загадки, проблемні питання
  - Учитель вводить певну мовну модель і наголошує на правильній вимові звуків та закінчень слів. Учні повторюють її кожного дня на протязі певного періоду часу. Помилки у вимові виправляються усно.

- Вірші, ребуси, ритмічні вправи
  - Багато віршів у «Нові» підкреслюють певні фонологічні явища. Наприклад, «А-А-А Котика нема» підкреслює голосні.

- Фізичне реаґування на вказівки, мовні ігри
  - Ці вправи дають учням можливість чути та виконувати вказівки, що даються українською мовою. Наприклад, учитель каже: «Дай мені книжку» або «Намалюй дерево». Звуки старанно вимовляються для учнів.

- Тайнописи
  - Тайнописи допомагають учням розшифрувати повідомлення. Тайнописи можуть робити наголос на окремих звуках, що проілюстровано нижче.

    Тайнопис:
    _обри_ень, _іти! Сього_ні ми бу_емо мати гостей. То_і пані _енисенко бу_е заступати. А я повернуся пополу_ні. Бу_ьте чемні!

    Ключ:
    Добридень, діти! Сьогодні ми будемо мати гостей. Тоді пані Денисенко буде заступати. А я повернуся пополудні. Будьте чемні!

Будь-які вправи для мовного автпуту, що вимагають від учнів усного мовлення, роблять наголос на фонології. Такі вправи включають: діялоги, повтор-імітацію, співанки-рухи, щоденні мовні вправи, розгадування ребусів, поезію, загадки, проблемні питання, картки з дієсловами та інтерв'ю. Усі письмові вправи також дають можливість зосереджуватися на фонологічній точності. Учителі можуть виправляти письмові вправи, обговорюючи їх з учнями та звертаючи увагу на фонологічні труднощі, що проявляються в їхньому письмі.

<u>Правописні вправи</u>

Правила правопису, що включають написання з великої букви, правила написання слів і переносу слів та пунктуацію, можуть подаватися через деякі вправи для мовного інпуту, такі як вивчання напам'ять віршів, діялоги, що потрібно скласти з окремих речень, ребуси, тайнописи та таблиці мовного досвіду. Втім, найкращі

можливості для навчання правопису надають письмові вправи.

Морфологічні вправи

Морфологічна система української мови є дуже складною. «Нова» пропонує ряд метод, що сприяють засвоєнню морфологічних закінчень. Дієвідмінювання у всіх часах, а також відміни іменників, займенників та прикметників можуть також викладатися з використанням запропонованої в «Нові» методики.

- Ритмічні вправи
  - Це вірші, що подаються вчителем, який, читаючи кожний рядок вірша, супроводжує його оплеском чи ударом для створення ритму. Учні слухають і повторюють. Змістом таких віршів можуть бути дієслівні, прикметникові, іменникові чи займенникові закінчення, та навіть числівники. Співанки-рухи можуть бути також використані при вивченні прислівників та прийменників. Чотири приклади подаються нижче.

    Леся йде до парку.
    Тато йде до парку.
    Сірко йде до парку.
    Леся гойдається.
    Тато читає.
    Сірко бігає.
    Парк.
    Пташки, дерева, квіти, лавки.

    Тарас має пса.
    Леся має котика.
    Гриць має пташку.
    Лариса має канарку.

Роман має коника.
Павло має зайчика.
Тамара має жабу.
Петро має рибу.
Лада має черепаху.
Пес, котик, пташка, канарка,
Коник, зайчик, жаба, риба
Й черепаха –
Домашні тварини.

Забутлива баба.
Де окуляри? Я забула.
Де черевики? Я забула.
Де плащ? Я забула.
Де торбинка? Я забула.
Забутлива баба.

Забутливий хлопець.
Де олівець? Я забув.
Де ґумка? Я забув.
Де лінійка? Я забув.
Де папір? Я забув.
Забутливий хлопець.

- Повтор-імітація
  - Як і у випадку з ритмічними вправами, при повтор-імітації вчитель представляє текст, а учні слухають і повторюють. На окремі випадки, відміни та структури може бути звернена особлива увага. У прикладі, що наводиться нижче, подається вживання прийменника «у/в» із знахідним відмінком.

Великодній кошик
Ось кошик.
Я кладу сир у кошик.

Кладу ковбасу в кошик.
Кладу яйця в кошик.
Кладу паску в кошик.
Кладу хрін у кошик.
Кладу масло в кошик.
Кладу сіль і перець у кошик.
Кладу шинку в кошик.
Кладу писанку в кошик.

- Проблемні питання
  - Проблемні питання добре подавати при вивченні відмінювання числівників (особливо вживання родового відмінка з числівником 5 і більше), що ілюструється навединим нижче прикладом.

    Мама дала Миколі двадцять долярів і список харчів, які він повинен купити. Він мусить купити булки за два доляри, м'ясо за шість долярів, городину за три доляри й молоко за один доляр. Скільки все разом буде коштувати?

- Фізичне реаґування на вказівки
  - Така вправа допомагає оволодіти наказовим способом, а також давальним, родовим і місцевим відмінками. Вона може також бути використана при вивченні прислівників і прийменників.

- Тайнописи
  - Ці вправи є оптимальними при навчанні морфології, наприклад, дієслівних закінчень.

    Тайнопис:
    Добридень! Сьогодні ми буд_ _ _ мати гостей. Я вже сказала пані, що ми люб_ _ _ гостей і що ми добре танцю_ _ _, чита_ _ _, пиш_ _ _, малю_ _ _ й раху_ _ _ в цій клясі.

Ключ:

Добридень! Сьогодні ми будемо мати гостей. Я вже сказала пані, що ми любимо гостей і що ми добре танцюємо, читаємо, пишемо, малюємо й рахуємо в цій клясі.

- Таблиці мовного досвіду
  - Таблиці мовного досвіду можуть писатися вчителем або учнями. Вони можуть бути використані для кращого засвоєння учнями української морфології. Наприклад, їм можна запропонувати користуватися кольоровими олівцями або фльомастерами для того, щоб підкреслювати, обводити колом, квадратом або хмаркою відповідні літери, закінчення слів, прийменники або прислівники. Учнів можна також попросити підкреслити на картці всі слова або фрази, які говорять, «хто» робить щось або «як» щось робиться.

Такі вправи як ведення щоденника, оповідання, письмові проблемні питання, письмове фізичне реаґування на вказівки, письмові загадки, інтерв'ю, письмові твори, телезабава, щоденні мовні вправи, читання мовчки, мовні ігри та оповідки за картинками можуть бути використані, щоб допомогти учням засвоїти значення морфологічних показників в українській мові.

Синтаксичні вправи

Майже всі компоненти «Нови» допомагають навчанню синтакси або основних типів речення, потрібних для усного чи письмового спілкування. Втім, наступні види вправ є особливо ефективними для опрацювання синтакси:

- Діялоги
- Повтор-імітація
- Таблиці мовного досвіду
- Усна література
- Усні питання для перевірки
- Ведення щоденника
- Тайнописи
- Інтерв'ю
- Твори
- Оповідки за картинками
- Щоденні мовні вправи
- Телезабава
- Розповіді-взірці
- Письмові загадки
- Письмові проблемні питання
- Письмове фізичне реаґування на вказівки

ТАБЛИЦЯ СПІВВІДНОШЕННЯ КОМПОНЕНТІВ «НОВИ» З ДАНИМ ПОСІБНИКОМ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ

«Х» означає, що компонент «Нови» може бути використаний для розвитку правильности в даному аспекті української мови. Зірочка (*) означає, що компонент «Нови» є особливо ефективним для досягнення цільових результатів у правильності мови.

Компонент «Нови»	Фонологія	Правопис	Морфологія	Синтакса
Діялоги	x	x	*	*
Повтор-імітація	x		*	*
Співанки-рухи	*		x	x
Ритмічні вправи	x		*	x
Щоденні мовні вправи	x		*	*
Усна література	*		*	*
Ребуси	*	x	x	x
Поезія	*	x	x	x
Усні пит. для перев.	x		*	*
Письм. пит. для перев.	*	*	*	*
Телезабава	x	*	*	*
Драматизація	x	*	*	*
Загадки	x		*	*
Письмові загадки	x	*	*	*
Народня мудрість	*	x	x	x
Щоденники	*	*	*	*
Тайнописи	*	*	*	*
Проблемні питання	x		*	*
Письмові проб-ні пит.	x		*	*
Фіз. реаґ. на вказівки	x	*	*	*
Письм. фіз. реаґування	*	*	*	*
Картки з дієсловами	*		*	*
Інтерв'ю	x	*	*	*
Розповіді-взірці	*	*	*	*
Оповідки за картинк.	*	*	*	*
Твори	*	*	*	*
Таблиці мовн. досвіду	*	*	*	*
Читання мовчки	*	x	*	*
Мовні ігри	*		*	*
Настільні ігри	*	*	x	

ELEMENTS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

A TEACHER RESOURCE MANUAL

TO ACCOMPANY

UKRAINIAN LANGUAGE ARTS PROGRAM OF STUDIES (ECS - GRADE 12)

(English Version of Introductory Section)

This English language version of the introductory section of the teacher resource manual has been provided for the benefit of administrators who do not speak Ukrainian and to facilitate communication with parents who may not know the language.

INTRODUCTION

Purpose

This manual is intended to guide teachers in monitoring or planning for the development of language accuracy. It includes sections on phonology, morphology, syntax and orthography of the Ukrainian language. Elements from these four sections can be used as indicators of achievement of general learner expectation #6 in Ukrainian Language Arts Program of Studies (ECS - Grade 12), "students will have the knowledge and skills necessary to interpret and express ideas." This expectation addresses the need to develop language accuracy. Expectation #6 complements general learner expectations 1 and 2, which address the development of fluency. Together, accuracy and fluency contribute to communicative competency.

Specific Expectations Related to "Accuracy"

These are four specific learner expectations under general learner expectation #6:

1. expressing thoughts accurately using progressively more elaborate sentence structures and a variety of language forms, both oral and written

2. using correct word forms and word order in expressing meaning and developing the ability to monitor this independently

3. being able to understand in context the meaning carried by word forms or word order, and being abe to use this knowledge in constructing meaning

4. being abe to use appropriate vocabulary to communicate meaning and select appropriate vocabulary independently.

The expectations are expressed in terms of an expanding second language learning context. The expectations recognize that students move from the concrete to the abstract, from controlled to spontaneous expression, from teacher direction to self-direction and self-monitoring, and from the self to peers and society at large.

In the primary grades, in very structured and teacher-controlled situations, great accuracy may be expected. Accuracy is also important at the secondary level, but students in grades 7 through 12 must learn to monitor their own language and select appropriate language from various sources.

Ukrainian has a very complex morphological structure consisting of numerous noun, verb and adjective endings. Implicit understanding of the meaning carried by the numerous word endings (specific learner expectation 6.3) and the ability to use the endings to express oneself accurately (specific learner expectation 6.2) are vital to successful Ukrainian language acquisition. However, these and the other specific expectations under general learner expectation 6 must always be viewed as part of a larger language experience which includes communication (general learner expectations 1 and 2), culture (general learner expectation 3 and 4), and general learning (general learner expectation 5).

ORGANIZATION OF THE MANUAL

This manual contains four sections: phonology, orthography, morphology and syntax.

Phonology

The phonology section identifies all the sounds of the Ukrainian language and, where necessary, contrasts them with analogous sounds in English. This section can be used in monitoring the development of correct pronunciation. As the arrows in the phonology charts indicate, monitoring pronunciation is most appropriately carried in primary grades since basic pronunciation habits are formed at that level.

Orthography

The orthography section has two main components: 1) the basics of Ukrainian spelling, namely, how individual sounds or sound clusters are written down, and 2) the mechanics of writing. Basic spelling is best taught in the primary grades.

In teaching the Ukrainian alphabet, it is important to teach the names of the letters. These are provided in the following chart.

Names of the Letters of the Ukrainian Alphabet

Letter	Name	Letter	Name
Аа	а	Нн	ен
Бб	бе	Оо	о
Вв	ве	Пп	пе
Гг	ге	Рр	ер
Ґґ	ґе	Сс	ес
Дд	де	Тт	те
Ее	е	Уу	у
Єє	є	Фф	еф
Жж	же	Хх	ха
Зз	зе	Цц	це
Ии	и	Чч	че
Іі	і	Шш	ша
Її	ї	Щщ	ща
Йй	йот	Юю	ю
Кк	ка	Яя	я
Лл	ел	Ьь	м'який знак
Мм	ем		

The mechanics of writing involve:

1. *Б* – capitalization
2. *В* – spelling of compound words
3. *Г* – hyphenation
4. *Ґ* – syllabication
5. *Д* – abbreviation
6. *Е* – punctuation.

Teachers at all levels must be concerned with monitoring and developing accuracy in the mechanics of writing. As students produce more sophisticated written language forms, their need for mechanical accuracy increases.

Morphology

Planning and monitoring pupils' understanding of the meaning carried by morphological endings (specific learner expectation 6.3) and the ability to use them correctly (specific learner expectation 6.2) is one of the most difficult tasks facing the Ukrainian language arts teacher. The charts in the morphology section of this document suggest that the initial years of Ukrainian language instruction emphasize the acquisition of the following **basic** morphological systems:

1. verbs – endings in all tenses
2. nouns – all hard group endings, singular and plural
3. personal and interrogative pronouns.

The arrows in the morphology section are continuous over two columns. This indicates that the acquisition of these endings in accordance with specific learner expectation 6.2 and specific learner expectation 6.3 should be planned for and monitored, initially by teachers in grades 1-3 and then by teachers in grades 4-6.

These are the reasons for selecting the above items as basic:

1. Verbs are essential for communication.
2. Hard noun endings are first acquired by native-speaking children; soft and mixed group varieties are acquired as phonological variations of the hard group.
3. Personal and interrogative pronouns play a basic role in communication, and interrogative pronoun endings are similar to adjective endings. If the students understand the meaning of interrogative pronoun endings and can use these morphological markers in expressing meaning, they should begin to use adjective morphology accurately as well.

In the charts, accurate use of prepositions is linked with control of basic noun morphology. Therefore, this is an

area of emphasis in the primary grades. Some of the more complex aspects of the use of numerals (which are troublesome even for native speakers) receive emphasis only in grades 10-12.

Syntax

This manual suggests indicators for use in evaluating students' achievement of specific learner expectation 6.1. The monitoring of syntax receives emphasis in the primary grades, where students learn the basic sentence types for communicating meaning orally and in writing.

USING THE MANUAL

1. Become familiar with the entire manual. It contains detailed information on the structure of the Ukrainian language including the mechanics of writing in Ukrainian.

2. Look through the columns for your grade level (1-3, 4-6, 7-9, or 10-12) and locate the arrows. An arrow indicates that a particular element should be emphasized. An arrow continuing through two or more columns indicates that the element receives emphasis at more than one level. The absence of an arrow **does not** indicate that students do not encounter or use that language form. It means that teachers need not emphasize that form at that level. All elements that have been emphasized at one level should be reviewed and maintained at later levels.

3. Diagnose your students' level of language development using this document as a guide. Identify the elements that you will have to emphasize with your class or with individual students.

4. Use this document for long-range planning, and as a source of indicators for specific learner expectations 6.2 and 6.3 in the Ukrainian Language Arts Program of Studies (ECS-Grade 12).

5. Use the document as a guide for planning specific lessons and activities. The section on Nova will help

you plan. For example, in creating a rhythm poem (a suggested indicator for specific learner expectation 6.2), you may locate appropriate grammatical content in this document. However, do not limit your students' language input or output to the emphasized elements! The elements should be presented in a rich, natural and meaningful language context.

6. Use the guide to identify specific oral and written language elements to be evaluated at your level.

7. Use the document for your own language growth. For instance, it reviews all the main rules of Ukrainian punctuation and capitalization.

8. Remember that this document applies only to two specific learner expectations of the Ukrainian Language Arts Program of Studies (ECS-Grade 12). **Don't forget about the other 22 expectations!**

9. In using this document, consult the Table of Phonetic Symbols (page 31). The symbols help us accurately depict in writing the sound system of the Ukrainian language.

Table of Phonetic Symbols

Sign	Meaning	Example
[ ]	Individual sounds or sound clusters are placed in square brackets. The pronunciation of a word can be comparedwith its spelling by putting the pronunciation in square brackets.	[і] [сеилó] = село
´	A short stroke directly above a syllable indicates that that syllable is pronounced with more emphasis than the other syllables in the word.	[братú] [брáти]
'	A short stroke placed to the right of a letter indicates a soft (palatized) consonant.	[с'іл'] = сіль
:	A colon after a letter indicates a lengthened sound, represented in writing by a double consonant.	[пáн:а] = панна
еи, ие	The vowels [е] and [и], when unstressed, tend to approximate each other in pronunciation. The unstressed [е] sounds like [еи]and unstressed [и] sounds like [ие]. This is why native speakers of Ukrainian have problems learning where to write [е] and where to write [и].	[беирéза] = береза [сиенú] = сини
ў	The consonant [в] at the end of a syllable or at the beginning of a word before a consonant is pronounced as the non-syllable [ŷ]. In writing it is represented by the letter в.	[маў] = мав [ўлада] = влада
д͡ж, д͡з	These symbols indicate separate sounds as opposed to the consonant cluster [д] and [ж] or [д] and [з].	[д͡жеиреило] джерело [д͡зúґа] дзиґа

"NOVA" AND THE "ELEMENTS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE"

The Nova Ukrainian language development series has been carefully planned to assist in the acquisition of all of the elements of the Ukrainian language. It employs a large number of teaching and learning strategies and presents many activities which can be used successfully in developing language accuracy.

The activities suggested in Nova can be divided into two major categories: teacher-directed language input activities, and language output activities in which students demonstrate their knowledge of the language.

Input Activities

These Nova components are input activities:

- Dialogues
- Echo-acting
- Rhythm poems
- Rebus readings
- Poetry
- Action songs
- Cryptograms
- Drama
- Problem solving
- Oral literature
- Proverbs
- Oral language games
- Daily routines
- Language experience stories
- Oral comprehension questions
- Total physical response

These components provide language models for students and help them internalize the language using various forms of highly motivated repetition.

Output Activities

Once language has been internalized, students can use the language they have learned in "output activities." These Nova components (either oral or written) are output activities:

- Dialogues (final stages)
- Echo-acting (final stages)
- Rhythm poems, rebus readings, action songs, poetry and riddles when used as story models
- Written comprehension questions
- Telefun
- Student-created drama and puppet plays
- Stories based on proverbs
- Gameboards
- Journal writing
- Cryptograms
- Student-written problems
- Student-directed total physical response
- Interviews
- Sequence stories
- U.S.S.R. (silent reading program)
- Reporting
- Language experience charts written by the students

Some activities belong in both the input and output categories. The final steps of many input activities include a final component in which students transpose or extend the language they have internalized.

NOVA Components

All components of Nova can be used in planning for or monitoring the acquisition of the various elements of phonology, morphology, orthography and syntax. (See cross-reference chart on page 40.)

Sample Activities

Phonology Activities

Students learn to use the sound system accurately through exposure to various authentic language models.

- Dialogues, Echo-Acting, Rhythm Poems, Oral Literature, Riddles, Problems
  - The teacher introduces a set language model and stresses the correct pronunciation of sounds and word endings. Students repeat it daily over a period of time. Mispronunciations are corrected orally.

- Poems, Rebus Readings, Action Songs
  - Many of the poems in Nova stress specific phonological features. For example, "А-А-А Котика нема" stresses vowels.

- Total Physical Response, Oral Language Games
  - These activities provide opportunities for students to hear and follow directions given in Ukrainian. For example, the teacher says, "Дай мені книжку." or "Намалюй дерево." The sounds are carefully modelled for the students.

- Cryptograms
  - Cryptograms help students decode a message. A cryptogram can emphasize selected sounds, as is illustrated below.

    Cryptogram:
    _обри_ень, _іти! Сього_ні ми бу_емо мати гостей. То_і пані _енисенко бу_е заступати. А я повернуся пополу_ні. Бу_ьте чемні!

    Key:
    Добридень, діти! Сьогодні ми будемо мати гостей. Тоді пані Денисенко буде заступати. А я повернуся пополудні. Будьте чемні!

Any of the output activities that require students to speak or repeat orally address phonology. Such activities include: dialogues, echo-acting, rhythm poems, daily routines, rebus readings, poetry, riddles, problems, verb cards, and interviews. All written activities also provide opportunities to focus on phonological accuracy. Teachers can correct written exercises by discussing them with students and calling attention to phonological difficulties that are revealed in their writing.

Orthography Activities

The mechanics of writing, including capitalization, spelling, syllabication and punctuation, can be taught through some input activities such as poetry charts, dialogue sentence strips, proverbs, rebus readings, cryptograms and language experience charts. However, writing activities provide the best opportunities for teaching orthography.

Morphology Activities

The morphological system of the Ukrainian language is difficult and complex. Nova provides a number of techniques to help teach morphological endings. Verb conjugations in all tenses and the declensions of nouns, pronouns and adjectives can all be taught using specific NOVA techniques.

- Rhythm Poems
  - These are poems presented by the teacher who recites each line of the poem using a clap or snap beat to create a rhythm. Students listen and repeat. The content of these poems can be verb, adjective, noun or pronoun endings, even numbers. Rhythm poems may also be used to teach adverbs or prepositions. Four examples are given below.

Леся йде до парку.
Тато йде до парку.
Сірко йде до парку.
Леся гойдається.
Тато читає.
Сірко бігає.
Парк.
Пташки, дерева, квіти, лавки.

Тарас має пса.
Леся має котика.
Гриць має пташку.
Лариса має канарку.
Роман має коника.
Павло має зайчика.
Тамара має жабу.
Петро має рибу.
Лада має черепаху.
Пес, котик, пташка, канарка,
Коник, зайчик, жаба, риба
Й черепаха –
Домашні тварини.

Забутлива баба.
Де окуляри? Я забула.
Де черевики? Я забула.
Де плащ? Я забула.
Де торбинка? Я забула.
Забутлива баба.

Забутливий хлопець.
Де олівець? Я забув.
Де ґумка? Я забув.
Де лінійка? Я забув.
Де папір? Я забув.
Забутливий хлопець.

- Echo-Acting
  - As with rhythm poems, in an echo-acting routine the teacher presents vocabulary and students listen and repeat. Specific cases, conjugations or structures may be stressed. In the example below, the use of the preposition "у/в" with accusative case is drilled.

    <u>Великодній кошик</u>
    Ось кошик.
    Я кладу сир у кошик.
    Кладу ковбасу в кошик.
    Кладу яйця в кошик.
    Кладу паску в кошик.
    Кладу хрін в кошик.
    Кладу масло в кошик.
    Кладу сіль і перець в кошик.
    Кладу шинку в кошик.
    Кладу писанку в кошик.

- Problems
  - Problems are particularly suitable for teaching the declension of numbers, especially the use of the genitive case with number 5 and above, as illustrated in the example below.

    Мама дала Миколі двадцять долярів і список харчів, які він повинен купити. Він мусить купити булки за два доляри, м'ясо за шість долярів, городину за три доляри й молоко за один доляр. Скільки все разом буде коштувати?

- Total Physical Response
  - This technique lends itself to teaching commands, as well as the dative, genitive and locative cases. It can also be used in teaching adverbs and prepositions.

- Cryptograms
  - These are excellent for teaching morphology; for example, verb endings.

    Cryptogram:
    Добридень! Сьогодні ми буд_ _ _ мати гостей. Я вже сказала пані, що ми люб_ _ _ гостей і що ми добре танцю_ _ _, чита_ _ _, пиш_ _ _, малю_ _ _ й раху_ _ _ в цій клясі.

    Key:
    Добридень! Сьогодні ми будемо мати гостей. Я вже сказала пані, що ми любимо гостей, і що ми добре танцюємо, читаємо, пишемо, малюємо й рахуємо в цій клясі.

- Language Experience Charts
  - Language experience charts can either be written by the teacher or the students. They can be used in helping students discover Ukrainian morphology. For example, students can be invited to use coloured crayons or felt markers to underline, circle or put a box or cloud around specific letters, word endings, prepositions, or adverbs. They can be asked to underline all of the words or phrases on the chart that tell "who" does something or "how" something is being done.

Journals, story models, written problems, written total physical responses, written riddles, interviews, reports, telefun, daily routines, silent reading, oral language games and sequence stories can all be used in helping students become conversant with the meaning carried by morphological markers in Ukrainian.

Syntax Activities

Almost all of the Nova components help teach syntax or the basic sentence types needed for communicating meaning orally and in writing. The following activities, however, lend themselves especially well to working with syntax:

Dialogue
Echo-acting
Language experience charts
Oral literature
Oral comprehension questions
Journals
Cryptograms
Interviews
Reports
Sequence stories
Daily routine
Telefun
Story models
Written riddles
Written problems
Written total physical response

A CROSS-REFERENCE OF NOVA COMPONENTS WITH THE TEACHER RESOURCE MANUAL

An "x" indicates that a Nova component can be utilized in developing accuracy in a given aspect of the Ukrainian language. An asterisk (*) indicates that a Nova component lends itself especially well to realizing the specific expectations for language accuracy.

NOVA Component	Phonology	Orthography	Morphology	Syntax
Dialogue	x	x	*	*
Echo-Acting	x		*	*
Action Songs	*		x	x
Rhythm Poems	x		*	x
Daily Routines	x		*	*
Oral Literature	*		*	*
Rebus Readings	*	x	x	x
Poetry	*	x	x	x
Oral Comp. Questions	x		*	*
Written Comp. Quest.	*	*	*	*
Telefun	x	*	*	*
Drama	x	*	*	*
Riddles	x		*	*
Written Riddles	x	*	*	*
Proverbs	*	x	x	x
Journals	*	*	*	*
Cryptograms	*	*	*	*
Problems	x		*	*
Written Problems	x		*	*
Total Phys. Response	x	*	*	*
Written T.P.R.	*	*	*	*
Verb Cards	*		*	*
Interviews	x	*	*	*
Story Models	*	*	*	*
Sequence Stories	*	*	*	*
Reporting	*	*	*	*
Language Exp. Charts	*	*	*	*
Silent Reading	*	x	*	*
Oral Language Games	*		*	*
Gameboards	*	*	x	

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ФОНОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
Учні навчаються правильно вимовляти такі звуки:				
1. Тверді приголосні в усіх позиціях (на початку слова, в середині слова, в кінці слова)	→			
[б] [з] [р] [ч]				
[в] [к] [с] [ш]				
[г] [л] [т] [щ]				
[ґ] [м] [ф] [дз]				
[д] [н] [х] [дж]				
[ж] [п] [ц]				
2. Пом'якшені приголосні в усіх позиціях	→			
[д'] [с']				
[з'] [т']				
[л'] [ц']				
[н'] [дз']				
[р']				
3. Наголошені голосні	→			
[а], [е], [и], [і], [о], [у]				
*За поясненням фонетичних знаків див. стор. 10.				

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ФОНОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
4. Фонема [й]				
4.1 [й] після голосних	→			
[ай] чай				
[ой] ой				
[ий] чорний				
[ей] цей				
[уй] чуй				
[ій] малій (дівчині)				
4.2 [й] перед голосними	→			
[йа] я				
[йе] є				
[йу] ю				
[йі] ї				
[йо] йому				
5. Подвійні приголосні, тверді й пом'якшені	→			
[д':] безладдя				
[т':] життя				
[з':] галуззя				
[з:] ззаду				
[ж':] збіжжя				

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ФОНОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
[с':] розрісся, дивишся [дивис:а]				
[ч':] обличчя				
[ц':] робиться [робиц':а]				
[н':] завдання				
[н:] панна				
[л':] зілля, ллє				
6. Приголосні фонеми, що не існують в англійській мові	→			
[х] [д'] [р'] [дз']				
[ц] [з'] [с']				
[дз] [л'] [т']				
[н'] [ц']				
7. Сполуки приголосних, що не існують в англійській мові	→			
[пч] пчихати [т'м] тьма				
[тк] ткати [л'н] льняний				
[тч] тчу [дзв] дзвін				
[пш] пшениця [пс] пси				
[вч] вчити [бдж] бджола				
[пт] птах [ств] братство				
[мн] множення [вт] втома				

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ФОНОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
8. Приголосні відмінні від англійських фонем за місцем артикуляції [т] тут – toot [з] зупа – zoo [д] довгий – dough [л] лови – low [с] син – sin [н] ну – noon	→			
9. [в] та його варіянт [ў] 9.1 Перед голосними він [в'ін] вона [вона] 9.2 Після голосного в кінці слова став [стаў] 9.3 Після голосного перед приголосним дівчина [д'іўчина] 9.4 На початку слова перед приголосним влада [ўлада]	→			
10. Чергування [і] – [й] (сполучник і – й; ненаголошений [і] – [й] на початку слова)* *Чергування [і] – [й] часто залежить від темпу мовлення.	→			

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ФОНОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
10.1 Між приголосними Він і вона . . . Він іде. 10.2 Між голосними або після голосного Вона й Оксана . . . Вона йде.				
11. Чергування [в] – [у] (прийменник в – у; ненаголошений [в] – [у] на початку слова)*	→			
11.1 Між приголосними Він зайшов у школу. Високий учитель . . . 11.2 Між голосними або після голосного Вона зайшла в оперний театр. Висока вчителька . . . *Чергування [в] – [у] часто залежить від темпу мовлення.				
12. Вимовлення окремих буквосполучень ться [ц':а] робиться [робиц:а] шся [с':а] смієшся [смійес':а]	→			

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
Учні навчаються правильно передавати на письмі такі звуки:				
А. 1. Тверді приголосні в усіх позиціях (на початку слова, в середині слова, в кінці слова)	→	→		
[б] б [з] з [р] р [ч] ч				
[в] в [к] к [с] с [ш] ш				
[г] г [л] л [т] т [щ] щ				
[ґ] ґ [м] м [ф] ф [дз] дз				
[д] д [н] н [х] х [дж] дж				
[ж] ж [п] п [ц] ц				
2. Пом'якшені приголосні, що передаються на письмі:				
2.1 Через приголосну букву + ь	→	→		
[д'] дь [т'] ть				
[з'] зь [ц'] ць				
[л'] ль [р'] рь				
[н'] нь [дз'] дзь				
[с'] сь				

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
2.2 Через приголосну букву + йотовану голосну букву (я, ю, є) або + і		→		
[д'а] дя [т'а] тя				
[з'а] зя [ц'а] ця				
[л'а] ля [с'а] ся				
[н'а] ня [дз'а] дзя				
[р'а] ря [н'і] ні				
3. Подвійні приголосні, тверді й пом'якшені		→		
[д':] безладдя				
[т':] життя				
[з':] галуззя				
[з:] ззаду				
[ж':] збіжжя				
[с':] розріссся, дивишся [дивис:а]				
[ч':] обличчя				
[ц':] робиться [робиц':а]				
[н':] завдання				
[н:] панна				
[л':] зілля, ллє				

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
4. Наголошені голосні [а] а, [е] е, [и] и, [і] і, [о] о, [у] у		→		
5. Ненаголошені голосні Вимова / На письмі [и̊] [си̊ни] — и — синй́ [е̊] [ве̊сна] — е — весна́ [о̊] [то̊бі] — о — тобі́		→		
6. Йотовані голосні букви [йа] я, [йе] є, [йу] ю, [йі] ї		→		
7. Окремі буквосполучення [ц':а] ться — робиться [с':а] шся — смієшся		→		
8. [в] та його варіянт [ў], на письмі в 8.1 Перед голосними він [в'ін] вона [вона]		→		

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
8.2 Після голосного в кінці слова ста<u>в</u> [стаў]				
8.3 Після голосного перед приголосним дів<u>в</u>чина [д'іўчина]				
8.4 На початку слова перед приголосним <u>в</u>лада [ўлада]				
9. Чергування [в] – [у] (прийменник <u>в</u> – <u>у</u>; ненаголошений [в] – [у] на початку слова)*		→	→	
9.1 Між приголосними Він зайшов <u>у</u> школу. Високий <u>у</u>читель . . .				
9.2 Між голосними або після голосного Вона зайшла <u>в</u> оперний театр. Висока <u>в</u>чителька . . .				
*Чергування [в] – [у] часто залежить від темпу мовлення.				
10. Чергування [і] – [й] (сполучник <u>і</u> – <u>й</u>; ненаголошений [і] – [й] на початку слова)*		→	→	
10.1 <u>і</u> між приголосними Він <u>і</u> вона . . . Він <u>і</u>де.				

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
10.2 й між голосними або після голосного Вона й Оксана . . . Вона йде. *Чергування [і] – [й] часто залежить від темпу мовлення.				
11. Апостроф після твердих приголосних п'ять [пйат'] дев'ять [девйат']		→		
Учні навчаються користуватися такими правилами українського правопису:				
Б. Уживання великої букви				
1. З великої букви пишуться:				
1.1 Перше слово в реченні Зима була холодна.	→			
1.2 Імена, прізвища, індивідуальні назви Іван, Савчук, Зевс	→			
1.3 Назви держав Канада, Україна	→			
1.4 Географічні назви Едмонтон, Альберта	→			

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1.5 Назви вищих державних установ Верховний Суд, Палата Посполитих	→			
2. З малої букви пишуться:				
2.1 Назви днів та місяців середа, липень	→			
2.2 Назви людей за національністю або за місцем мешкання канадець, едмонтонець		→		
2.3 Почесні назви пан Чорний, доктор Чорний		→		
2.4 Назви мов українська мова, латина		→		
2.5 Прикметники утворені з географічних назв едмонтонський, тихоокеанський		→		
3. У таких випадках тільки перше слово пишеться з великої букви:				
3.1 Назви творів, газет, готелів, кораблів і т. д. «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» «Українські вісті»		→	→	
3.2 Назви міністерств Міністерство освіти, Міністерство культури			→	→

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
3.3 Назви свят День матері, День подяки	→	→		
4. У географічних назвах, які складаються з двох або кількох слів, службові слова острів, море, затока, річка пишуться з малої букви Гудзонова затока, острів Ванкувера		→	→	
В. Написання слів разом Разом пишуться:				
1. Складні слова з пів- півгодини, півколо, південь, північ			→	
2. Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з прислівником дотепер, забагато, донині, затихо, замало, заголосно (пор. thereafter, whereupon, meanwhile)			→	
3. Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з іменником вгорі, вголос, вночі, надворі, восени, навесні, взимку (пор. upstairs, outside)		→	→	

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
4. Складні прислівники, займенники й прикметники, утворені сполученням часток аби-, ані-, чи-, що-, як-, -сь, за-			→	
декуди, щодня, якнайбільше, щось, хтось, якийсь, дехто, щоденний, щонайбільший, задовгий, заширокий (пор. somewhere, someone)				
5. Прийменникові префікси й дієслівні основи префіксованих дієслів		→	→	
переходити, віднести (пор. overcome, undercut)				
Г. Написання слів через дефіс				
Через дефіс пишуться:				
1. Чужомовні складні назви				→
Нью-Брансвік Луї-Давид Рієль				
2. Складні займенники та прислівники на будь-				→
будь-коли, будь-хто, будь-як				
3. Сполучення, що означають приблизність				→
один-два, година-дві				

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
4. Прислівники, що складаються з по- й прикметника або займенника із закінченням -ому, -и по-українському, по-українськи, по-старому (теж: по-перше, по-друге тощо)		→	→	
Ґ. Переніс слів				
1. Переніс по складах слов-ник, паль-ці		→		
2. З двох однакових приголосних, друга переноситься годин-ник		→		
3. Не можна: а) розривати дж і дз хо-джу б) відривати й від попереднього голосного вій-на в) залишити або перенести одну букву ні а-така, ні атак-а, а треба ата-ка		→		
4. При переносі, апостроф залишається з попередньою буквою бур' - ян		→		

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
Д. Уживання скорочень			→	→
г – грам				
год. – година				
див. – дивись				
д-р – доктор				
і т. д. – і так далі				
і т. п. – і таке подібне				
кг – кілограм				
л – літр/літра				
м – метр				
мг – міліграм				
напр. – наприклад				
п. – пан				
п-і – пані				
р. – рік				
рр. – роки				
см – сантиметр				
ст. – сторіччя/століття				
стор. – сторінка				
т – тонна				
хв. – хвилина				
Е. Пунктуація				
1. Крапка (.)				
1.1 Крапка в кінці розповідного речення	→			
Ганна читала листа.				

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1.2 Крапка, як знак скорочення слова на письмі п. Білий 187 стор.			→	→
2. Знак питання (?)	→			
2.1 Знак питання в кінці питального речення Чи Ганна читає листа?				
3. Знак оклику (!)				
3.1 Знак оклику в кінці окличного речення Який великий ведмідь! Біжи швидко!	→			
3.2 Знак оклику після звертань Ганно! Ти читаєш?	→	→		
3.3 Знак оклику після вигуків Ой! Ти ще читаєш?	→	→		
4. Кома (,)				
4.1 Кома між однорідними членами речення Ганна читає романи, газети, журнали й поезію.	→			

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
4.2 Кома перед протиставними сполучниками а, але, однак, хоч Ганна читає, а не пише.		→	→	
4.3 Кома після слів так, ні, гаразд, коли вони на початку речення Так, я піду з вами.		→	→	
4.4 Кома, щоб виділити вставні слова. Напр., може, мабуть, наприклад Вони, мабуть, прийдуть пізніше.		→	→	
4.5 Кома в складнопідрядному реченні, щоб відокремити підрядні речення від головних речень. Наприклад, кома ставиться перед такими сполучниками або сполучними словами: щоб, хто, що, який, чий, котрий, скільки, де, куди, звідки, коли, як, доки, чому Я не знаю, хто то зробив. Він знає, де гроші лежать. Ганна сказала, що Павло скоро прийде.		→	→	
5. Крапка з комою (;)				
5.1 Крапка з комою між однорідними членами речення, коли вони складають певні семантичні групи або при них є пояснюючі слова Він привіз усе потрібне: харчі – овочі, хліб; одяг – сорочку, штани; книжки.			→	→

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
5.2 Крапка з комою в складносурядному реченні перед сполучниками а, але, однак, все ж таки, коли речення значно поширені або в середині їх є коми Якщо буде дощ, вони, мабуть, не прийдуть; однак пришлють подарунок.			→	→
6. Двокрапка (:)		→	→	
6.1 Двокрапка перед переліком Він приніс усе потрібне: одяг, гроші, харчі.				
7. Риска (-)				
7.1 Риска між підметом і присудком, коли вони обидва іменники в називному відмінку, а дієслова-зв'язки нема Київ – столиця України.		→	→	
7.2 Риска перед це (=це є), то Київ – це столиця України.		→	→	
7.3 Риска на місці пропущеного члена речення Перед хатою стоїть квітник, а за хатою – город.				→

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
8. Крапки (. . .)		→	→	
8.1 Крапки на знак недокінчення мови Невеликії три літа Марно пролетіли . . . (Т. Шевченко).				
9. Дужки ( )				
9.1 У дужках ставляться підзаголовки й пояснення іншомовних та маловідомих слів Він читав «Великий льох» (поему Шевченка). Ґазда (господар) продав усю свою худобу.		→	→	
9.2 У дужках ставиться прізвище автора після цитати Учітесь, читайте, І чужому научайтесь, Й свого не цурайтесь (Шевченко).				→
9.3 У дужках ставляться вставні слова й вставні речення Мій кошик летить на південь (а я в кошику).			→	→
10. Лапки (« »)				
10.1 У лапки беруться назви Він читав книжку «Казки».		→	→	

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
10.2 У лапки беруться цитати Про нього не можна сказати «сам не гам і іншому не дам».			→	→
11. Розділові знаки при прямій мові				
11.1 Коли пряма мова починається з відступу, то перед початком її ставиться тире, а в кінці крапка, знак питання, знак оклику або три крапки – залежно від характеру речення. – Ні, я не піду!		→	→	
11.2 Коли пряма мова йде в рядок, без відступу, то перед початком її ставляться відкриваючі лапки, а в кінці закриваючі лапки й відповідний до характеру речення розділовий знак. Князь Ярослав закашлявся, але таки сказав: «Доню моя люба, привітай нашого гостя».		→	→	
11.3 Речення, що нам вказує, хто говорить (слова автора) може: а) стояти перед прямою мовою; тоді після нього ставиться двокрапка: Іван крикнув: «Я не піду!» б) стояти після прямої мови; тоді після прямої мови ставиться знак оклику, або знак питання, або три крапки – залежно від характеру речення; коли в кінці прямої мови за характером речення повинна бути крапка,		→	→	

ПРАВОПИС	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
замість неї ставиться кома. Після відповідного розділового знака перед словами автора ставиться тире. – Не рухай ніж! – крикнув батько. – Коли ти повернешся? – спитала вона брата. – Це я, доню, – сказала жінка. Коли пряма мова стоїть у лапках, після неї також ставиться тире. «Не рухай ніж!» – крикнув батько. «Коли ти повернешся?» – спитала вона брата. «Це я, доню», – сказала жінка.				

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
Учні навчаються правильно вживати такі граматичні форми:				
А. Дієслова				
1. Окремі дієслова й дієслівні кляси:				
1.1 Інфінітив	→	→		
1.2 Дійсний спосіб, теперішній час, перша, друга й третя особи однини й множини я читаю — ми читаємо ти читаєш — ви читаєте він — вони читають вона — читає воно	→	→		
1.3 Минулий час недоконаного й доконаного виду їхав — поїхав їхала — поїхала їхало — поїхало їхали — поїхали	→	→		
1.4 Майбутній час недоконаного виду (аналітична форма) буду будеш буде будемо — їхати будете будуть	→	→		

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1.5 Майбутній час недоконаного виду (синтетична форма) їхатиму їхатимеш їхатиме їхатимемо їхатимете їхатимуть				→
1.6 Майбутній час доконаного виду поїду поїдеш поїде поїдемо поїдете поїдуть	→	→		
1.7 Наказовий спосіб недоконаного й доконаного виду читай — прочитай читаймо — прочитаймо читайте — прочитайте	→	→		
1.8 Умовний спосіб недоконаного й доконаного виду читав би — прочитав би читала б — прочитала б читало б — прочитало б читали б — прочитали б	→	→		

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1.9 Дієприслівник у теперішньому й минулому часі читаючи читавши (недокон. в.) прочитавши (докон. в.)				→
1.10 Дієприкметник недоконаного й доконаного виду читаний, -а, -е прочитаний, -а, -е			→	
1.11 Зворотне дієслово в усіх формах, напр.: а) теперішній час – я вмиваюся б) минулий час недокон. в. – я вмивався в) минулий час докон. в. – я вмився г) майбутній час недокон. в. – я буду вмиватися ґ) майбутній час докон. в. – я вмиюся д) наказовий спосіб недокон. в.: вмивайся вмиваймося вмивайтеся докон. в.: вмийся вмиймося вмийтеся	→	→		
1.12 Префіксація дієслів в- /у- /уві- внести, устати, увійти ви- винести від- /віді- віднести, відіслати		→	→	

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
до- донести з- /с- знести, скосити за- занести на- нанести над- /наді- надлітати, надійти о-, /об- оволодіти, обходити пере- перенести під- піднести по- походити при- принести про- проходити роз- /розі- рознести, розіслати				
1.13 Окремі дієслова в усіх формах: могти, хотіти, мусіти	→	→		
а) т. ч. одн. можу, можеш, може хочу, хочеш, хоче мушу, мусиш, мусить				
б) т. ч. мн. можемо, можете, можуть хочемо, хочете, хочуть мусимо, мусите, мусять				
в) м. ч. недокон. в. міг, могла, могли хотів, хотіла, хотіли мусів, мусіла, мусіли				
г) май. ч. докон. в. зможу, зможеш, зможе, зможемо, зможете, зможуть схочу, схочеш, схоче, схочемо, схочете, схочуть змушу, змусиш, змусить, змусимо, змусите, змусять				

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1.14 Наворотні та протяжні дієслова			→	
ходити – іти, піти їздити – їхати, поїхати бігати – бігти, побігти возити – везти, повезти водити – вести, повести носити – нести, понести літати – летіти, полетіти плавати – пливти, попливти				
Б. Іменники				
1. Однина				
1.1 Називний відмінок (Хто? Що?)				
тверда група: хліб (ч.р.), хата (ж.р.), місто (с.р.)	→	→		
м'яка група: місяць (ч.р.), заля (ж.р.), лице (с.р.)			→	
мішана група: м'яч (ч.р.), задача (ж.р.), прізвище (с.р.)			→	

МОРФОЛОГІЯ			КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1.2 Родовий відмінок (Кого? Чого?)*						
	твер. гр.	хліба (ч.р.) театру (ч.р.) хати (ж.р.) міста (с.р.)	→	→		
	м'яка гр.	місяця (ч.р.) чаю (ч.р.) залі (ж.р.) лиця (с.р.)			→	
	міш. гр.	м'яча (ч.р.) ґаражу (ч.р.) задачі (ж.р.) прізвища (с.р.)			→	
*Див. «Таблиці морфофонемних чергувань. III. Чергування закінчень» (стор. 102).						
1.3 Давальний відмінок (Кому? Чому?)*						
	твер. гр.	хлібові (ч.р.) хаті (ж.р.) місту (с.р.)	→	→		
	м'яка гр.	місяцеві (ч.р.) залі (ж.р.) лицю (с.р.)			→	
	міш. гр.	м'ячеві (ч.р.) задачі (ж.р.) прізвищу (с.р.)			→	

МОРФОЛОГІЯ			КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
*Див. « Таблиці морфофонемних чергувань. II. Чергування приголосних» (стор. 101).						
1.4	Знахідний відмінок (Кого? Що?)					
	твер. гр.	хліб (ч.р.) брата (істота) (ч.р.) хату (ж.р.) місто (с.р.)	→	→		
	м'яка гр.	місяць (ч.р.) учителя (істота) (ч.р.) залю (ж.р.) лице (с.р.)			→	
	міш. гр.	м'яч (ч.р.) товариша (істота) (ч.р.) задачу (ж.р.) прізвище (с.р.)			→	
1.5	Орудний відмінок (Ким? Чим?)					
	твер. гр.	хлібом (ч.р.) хатою (ж.р.) містом (с.р.)	→	→		
	м'яка гр.	місяцем (ч.р.) залею (ж.р.) лицем (с.р.)			→	
	міш. гр.	м'ячем (ч.р.) задачею (ж.р.) прізвищем (с.р.)			→	

МОРФОЛОГІЯ			КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1.6 Місцевий відмінок (На кому? На чому?)*	твер. гр.	хлібі (ч.р.) братові (істота) (ч.р.) льоду (ч.р.) травнику (ч.р.) банку (ч.р.) хаті (ж.р.) місті (с.р.) ліжку (с.р.)	→	→		
	м'яка гр.	місяці (ч.р.) учителеві (істота) (ч.р.) краю (ч.р.) залі (ж.р.) лиці (с.р.)			→	
	міш. гр.	м'ячі (ч.р.) товаришеві (істота) (ч.р.) задачі (ж.р.) прізвищі (с.р.)			→	

*Див. «Таблиці морфофонемних чергувань. III. Чергування закінчень» (див. стор. 103-104).

МОРФОЛОГІЯ			КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1.7 Клична форма*						
	твер. гр.	Іване (ч.р.) тату (ч.р.) Оксано (ж.р.)	→	→		
	м'яка гр.	учителю (ч.р.) царице (ж.р.) Надю (ж.р.) (пестливі форми)			→	
	міш. гр.	товаришу (ч.р.)			→	
2. Множина						
2.1 Називний відмінок (Хто? Що?)						
	твер. гр.	хліби (ч.р.) хати (ж.р.) міста (с.р.)	→	→		
	м'яка гр.	місяці (ч.р.) залі (ж.р.) лиця (с.р.)			→	
	міш. гр.	м'ячі (ч.р.) задачі (ж.р.) прізвища (с.р)			→	

*Див. «Таблиці морфофонемних чергувань. III. Чергування закінчень» (стор. 103-104).

МОРФОЛОГІЯ			КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
2.2	Родовий відмінок (Кого? Чого?)					
	твер. гр.	хлібів (ч.р.) хат (ж.р.) міст (с.р.)	→	→		
	м'яка гр.	місяців (ч.р.) заль (ж.р.) лиць (с.р.)			→	
	міш. гр.	м'ячів (ч.р.) задач (ж.р.) прізвищ (с.р.)			→	
2.3	Давальний відмінок (Кому? Чому?)					
	твер. гр.	хлібам (ч.р.) хатам (ж.р.) містам (с.р.)	→	→		
	м'яка гр.	місяцям (ч.р.) залям (ж.р.) лицям (с.р.)			→	
	міш. гр.	м'ячам (ч.р.) задачам (ж.р.) прізвищам (с.р.)			→	
2.4	Знахідний відмінок (Кого? Що?)					
	твер. гр.	хліби (ч.р.) хати (ж.р.) братів (істота) (ч.р.) баб (істота) (ж.р.) міста (с.р.)	→	→		

МОРФОЛОГІЯ			КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
	м'яка гр.	місяці (ч.р.) залі (ж.р.) учителів (істота) (ч.р.) цариць (істота) (ж.р.) лиця (с.р.)			→	
	міш. гр.	м'ячі (ч.р.) задачі (ж.р.) товаришів (істота) (ч.р.) прізвища (с.р.)			→	
2.5	Орудний відмінок (Ким? Чим?)					
	твер. гр.	хлібами (ч.р.) хатами (ж.р.) містами (с.р.)	→	→		
	м'яка гр.	місяцями (ч.р.) залями (ж.р.) лицями (с.р.)			→	
	міш. гр.	м'ячами (ч.р.) задачами (ж.р.) прізвищами (с.р.)			→	
2.6	Місцевий відмінок (На кому? На чому?)					
	твер. гр.	хлібах (ч.р.) хатах (ж.р.) містах (с.р.)	→	→		
	м'яка гр.	місяцях (ч.р.) залях (ж.р.) лицях (с.р.)			→	

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
міш. гр. м'ячах (ч.р.), задачах (ж.р.), прізвищах (с.р.)			→	
3. Відмінювання іменників середнього роду з суфіксами -ен і -ат ім'я, імени й т. д. теля, теляти й т. д.				→
4. Відмінювання іменників жіночого роду, називного відмінку, які закінчуються на приголосний кість, кости піч, печі				→
5. Відмінювання іменників жіночого роду кров, любов				→
6. Відмінювання таких іменників у всіх відмінках: діти, люди, очі, двері, гроші мати коні, кури, свині				→

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
В. Займенники				
1. Особові та зворотні займенники				
1.1 Називний відмінок (Хто?)	→	→		
я, ти, він, вона, ми воно вони, ви				
1.2 Родовий відмінок (Кого?)	→	→		
мене́, тебе́ його́, її́, їх нас, вас себе́				
а) Після прийменника (До кого?)	→	→		
ме́не, те́бе нього́, не́ї, них нас, вас се́бе				
б) Присвійність (Чий, -я, -є, -ї?)	→	→		
його, її, їх або їхній				
1.3 Давальний відмінок (Кому?)	→	→		
мені, тобі йому, їй, їм нам, вам собі				

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1.4 Знахідний відмінок (Кого?)	→	→		
мене́, тебе́ його́, її́, їх нас, вас себе́				
а) Після прийменника (На кого?)	→	→		
ме́не, те́бе ньо́го, не́ї, них нас, вас се́бе				
1.5 Орудний відмінок (Ким?)	→	→		
мною, тобою ним, нею, ними нами, вами собою				
1.6 Місцевий відмінок (На кому?)	→	→		
ме́ні, то́бі ньо́му, ній, них нас, вас со́бі				
2. Питально-відносні займенники хто, що				
2.1 Називний відмінок	→	→		
хто що				

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
2.2 Родовий відмінок	→	→		
кого́				
чого́				
а) Після прийменника (До кого? До чого?)				
ко́го				
чо́го				
2.3 Давальний відмінок	→	→		
кому				
чому				
2.4 Знахідний відмінок	→	→		
кого́				
що				
а) Після прийменника (На кого?)				
ко́го				
2.5 Орудний відмінок	→	→		
ким				
чим				
2.6 Місцевий відмінок (На кому? На чому?)	→	→		
ко́му				
чо́му				
3. Питально-відносний займенник який, -а, -е			→	
Див. «Прикметники» (стор. 80)				

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
4. Питально-відносний займенник котрий, -а, -е Див. «Вказівні займенники» (стор. 77)			→	
5. Питально-відносний займенник чий, -я, -є Див. «Присвійні займенники» (стор. 78)			→	
6. Вказівні займенники (Котрий, -а, -е, -і?)				
6.1 Називний відмінок той, та, те цей, ця, це ті ці			→	
6.2 Родовий відмінок (Котрого, -ої, -их?) того, тієї цього, цієї тих цих			→	
6.3 Давальний відмінок (Котрому, -ій, -им?) тому, тій цьому, цій тим цим				→
6.4 Знахідний відмінок (Котрий, -у, -е, -і?) той, ту, те, ті цей, цю, це, ці				→

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
істоти (Котрого, -их?) того цього тих цих				
6.5 Орудний відмінок (Котрим, -ою, -ими?)			→	
тим, тією цим, цією тими цими				
6.6 Місцевий відмінок (На котрому, -ій, -их?)			→	
тому, тій цмьму, цій тих цих				
7. Присвійні займенники (Чий? Чия? Чиє? Чиї?)				
7.1 Називний відмінок			→	
свій, своя, своє, свої мій, моя моє, мої твій, твоя твоє, твої наш, -а, -е, -і ваш, -а, -е, -і				
7.2 Родовий відмінок (До чийого? До чиєї? До чиїх?)			→	
свого, своєї мого, моєї твого, твоєї				

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
моїх, твоїх своїх нашого, нашої вашого, вашої ваших, наших				
7.3 Давальний відмінок (Чийому? Чиїй? Чиїм?)			→	
своєму, своїй моєму, моїй твоєму, твоїй моїм, твоїм своїм нашому, вашому нашим, вашим				
7.4 Знахідний відмінок (Чий? Чию? Чиє? Чиї?)			→	
свій, свого, своє мій, мою, моє твій, твою, твоє мої, твої свої наш, нашу, наше ваш, вашу, ваше наші, ваші				
істоти (Чийого? Чиїх?) свого, нашого, вашого мого твого моїх, твоїх, наших своїх				

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
7.5 Орудний відмінок (Чиїм? Чиєю? Чиїми?) своїм, своєю моїм, моєю твоїм, твоєю моїми, твоїми своїми нашим, нашою вашим, вашою нашими, вашими			→	
7.6 Місцевий відмінок ((На) чийому? (На) чиїй? (На) чиїх?) своєму, своїй моєму, моїй твоєму, твоїй своїх моїх, твоїх нашому, нашій вашому, вашій наших, ваших			→	
Г. Прикметники				
1. Відмінювання				
1.1 Називний відмінок (Який, -а, -е, -і?) чорний, -а, -е, -і синій, -я, -є, -і			→	

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1.2 Родовий відмінок (Якого? Яких? Котрих?) чорного, чорної, чорних синього, синьої, синіх			→	
1.3 Давальний відмінок (Якому, -ій, -им?) чорному, чорній, чорним синьому, синій, синім			→	
1.4 Знахідний відмінок (Який, -у, -е, -і?) чорний, -у, -е, -і синій, -ю, -є, -і істоти (Якого, -у, -их?) чорного, чорних синього, синіх			→	
1.5 Орудний відмінок (Яким, -ою, -ими?) чорним, чорною, чорними синім, синьою, синіми			→	
1.6 Місцевий відмінок ((На) якому, -ій, -их?) чорному, чорній, чорних синьому, синій, синіх			→	
2. Порівняння				
2.1 Перший ступінь порівняння прикметника (суфікси -ше, -іше) старший, -а, -е голосніший, -а, -е			→	

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
2.2 Перший ступінь порівняння прикметника (суфікси -жч, -щ) дорожчий, -а, -е вищий, -а, -е			→	
2.3 Другий ступінь порівняння прикметника (префікс най-) найстарший, -а, -е найвищий, -а, -е			→	
2.4 Перший ступінь порівняння прикметника + від + іменник (займенник) у родовому відмінку Вона старша від Павла (нього).			→	
2.5 Перший ступінь порівняння прикметника + ніж + іменник (займенник) у називному відмінку Вона старша ніж Павло (він).			→	
2.6 Другий ступінь порівняння прикметника + з + усіх + іменник (займенник) у родовому відмінку множини Вона найстарша з усіх учнів (нас).			→	
2.7 Підсилені форми другого ступеня порівняння (префікси як-, що-) якнайстарший, -а, -е щонайшвидший, -а, -е			→	

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
3. Порядкові прикметники перший, -а, -е тридцять перший, -а, -е тридцять другий, -а, -е Яке сьогодні число? Сьогодні перше липня. Коли поїдемо? Поїдемо першого липня.			→	
4. Присвійні прикметники 4.1 Називний відмінок (Чий, -я, -є, -ї?)			→	

Іван	Іванів	брат (ч.р.
	Іванова	сестра (ж.р.)
	Іванове	перо (с.р.)
	Іванові	книжки (мн.)
Ганна	Ганнин	брат (ч.р.)
	Ганнина	сестра (ж.р.)
	Ганнине	перо (с.р.)
	Ганнині	книжки (мн.)
Василь	Василів	брат (ч.р.)
	Василева	сестра (ж.р.)
	Василеве	перо (с.р.)
	Василеві	книжки (мн.)
Марія	Маріїн	брат (ч.р.)
	Маріїна	сестра (ж.р.)
	Маріїне	перо (с.р.)
	Маріїні	книжки (мн.)

МОРФОЛОГІЯ				КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
4.2	Знахідний відмінок (Чий, -ю, -є, -ї?)						→
	Іван	Іванів	олівець (ч.р.)				
		Іванову	книжку (ж.р.)				
		Іванове	перо (с.р.)				
		Іванові	книжки (мн.)				
	Ганна	Ганнин	олівець (ч.р.)				
		Ганнину	книжку (ж.р.)				
		Ганнине	перо (с.р.)				
		Ганнині	книжки (мн.)				
	Василь	Василів	олівець (ч.р.)				
		Василеву	книжку (ж.р.)				
		Василеве	перо (с.р.)				
		Василеві	книжки (мн.)				
	Марія	Маріїн	олівець (ч.р.)				
		Маріїну	книжку (ж.р.)				
		Маріїне	перо (с.р.)				
		Маріїні	книжки (мн.)				
	істоти:	Іванового	брата (ч.р.)				
		Іванових	братів, сестер (мн.)				
		Ганниного	брата (ч.р.)				
		Ганниних	братів, сестер (мн.)				
		Василевого	брата (ч.р.)				
		Василевих	братів, сестер (мн.)				
		Маріїного	брата (ч.р.)				
		Маріїних	братів, сестер (мн.)				
4.3	В інших відмінках						→

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
Ґ. Прислівники				
1. Окремі прислівники	→	→		
2. Звичайний ступінь прислівника на -о, -е гарно, добре, весело			→	
3. Перший ступінь порівняння прислівника (суфікси -ше, -іше) тихше, голосніше			→	
4. Перший ступінь порівняння прислівника (суфікси -жче, -ще) ближче, вище			→	
5. Другий ступінь порівняння прислівника (префікс най-) найголосніше, найближче			→	
6. Перший ступінь порівняння прислівника + від + іменник (займенник) у родовому відмінку Вона співає голосніше від Павла (нього).			→	
7. Перший ступінь порівняння прислівника + ніж + іменник (займенник) у називному відмінку Вона співає голосніше ніж Павло (він).			→	

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
8. Другий ступінь порівняння прислівника + з + іменник (займенник) у родовому відмінку множини Вона співає найголосніше з усіх співачок (нас).			→	
9. Підсилені форми другого ступеня порівняння (префікси як-, що-) якнайголосніше, щонайголосніше			→	
Д. Прийменники (за означувальними функціями)				
1. Місце, де відбувається дія або перебуває предмет	→	→		
на, по, при, у + місц. відмінок — на шафі, по кімнаті, при церкві, у школі				
коло, біля, у + род. відмінок — коло школи, біля хати, у батька				

МОРФОЛОГІЯ			КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
2. Рух на якесь місце або якийсь предмет			→	→		
за	+ знах. відмінок	за місто				
крізь		крізь двері				
на		на голову				
над		над море				
перед		перед школу				
під		під стіл				
об		об землю				
по		по книжку				
через		через дорогу				
у		у клясу				
до		до кляси				
3. Відокремлення, віддалення від місця або предмета			→	→		
без	+ род. відмінок	без брата				
від		від брата				
мимо		мимо школи				
напроти		напроти школи				
з		з кляси				
крім		крім мене				
4. Межа руху або часу			→	→		
до	+ род. відмінок	до неділі, до школи				
після		після школи				
за	+ знах. відмінок	за хвилину				

МОРФОЛОГІЯ			КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
5. Тісний зв'язок у часі або просторі			→	→		
з	+ оруд. відмінок	з братом				
за		за братом				
між		між нами				
над		над хатою				
перед		перед хатою				
під		під столом				
6. Час, у який відбувається дія			→	→		
у	+ місц. відмінок	у липні				
на	+ знах. відмінок	на Різдво				
у		у середу				
7. Час, протягом якого відбувається дія			→	→		
за	+ знах. відмінок	за цей рік				
8. Мета дії			→	→		
для	+ род. відмінок	для брата				
на	+ знах. відмінок	на молоко				
за		за коржики				
9. Об'єкт думання або розмови			→	→		
за	+ знах. відмінок	за тата				
про		про маму				

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
Е. Числівники				
1. Назви чисел				
1 - 100	→			
100 - 1,000		→		
1, 000 - 1, 000,000		→		
2. Порядкові числівники			→	
Див. «Порядкові прикметники» (стор. 83)				
3. Неозначено-кількісні числівники з іменником у родовому відмінку				
кілька, багато, мало, небагато		→		
4. Числівник <u>один</u>, <u>одна</u>, <u>одне</u>	→	→		
4.1 Називний відмінок (Скільки?)				
один стіл (ч.р.)				
одна книжка (ж.р.)				
одне вікно (с.р.)				
одні двері (мн.)				
4.2 Знахідний відмінок (Скільки?)	→	→		
один стіл (ч.р.)				
одну книжку (ж.р.)				
одне вікно (с.р.)				
одні двері (мн.)				
істота: одного брата (ч.р.)				

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
4.3 В інших відмінках			→	
4.4 Складені числівники, останнім компонентом яких є числівник <u>один</u>, <u>одна</u>, <u>одне</u>, <u>одні</u>			→	
5. Числівник <u>два</u>, <u>дві</u>				
5.1 Називний відмінок (Скільки?)	→	→		
два бра́ти (ч.р.) два вікна́ (с.р.) дві кни́жки (ж.р.)				
5.2 Знахідний відмінок (Скільки?)	→	→		
два столи́ два вікна́ дві кни́жки				
істоти: двох брати́в двох сесте́р				
5.3 В інших відмінках				→
5.4 Складені числівники, останнім компонентом яких є числівник <u>два</u>				→
6. Числівники <u>три</u>, <u>чотири</u>				
6.1 Називний відмінок (Скільки?)	→	→		
три, чотири — бра́ти (ч.р.) вікна́ (с.р.) сестри́ (ж.р.)				

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
6.2 Знахідний відмінок (Скільки?)	→	→		
три, чотири столи́ вікна́ кни́жки				
істоти: трьох, чотирьох братів сестер				
6.3 В інших відмінках				→
6.4 Складені числівники, останнім компонентом яких є числівники <u>три</u>, <u>чотири</u>				→
7. Числівники 5-10, 11-19, 20-90, 100, 200-900, а також складені числівники, останнім компонентом яких є числівники <u>5-9</u>				
7.1 Називний відмінок (Скільки?)				
Без іменника	→			
п'ять, шість тощо				
З іменником у родовому відмінку мн.		→	→	
п'ять чоловіків (ч.р.) п'ять сестер (ж.р.) п'ять вікон (с.р.)				
7.2 Знахідний відмінок (Скільки?)				
З іменником у родовому відмінку мн.	→	→		
п'ять столів (ч.р.) п'ять книжок (ж.р.) п'ять вікон (с.р.)				

МОРФОЛОГІЯ	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
істоти: п'ятьох братів п'ятьох сестер				
7.3 В інших відмінках				→
8. Збірні числівники				
8.1 З іменником у родовому відмінку мн. (двоє, троє й т. д.; обоє				→
двоє людей троє дітей обоє вікон				
8.2. З іменником у називному відмінку мн.				→
обидва чоловіки обидві жінки				
Є. Сполучники	→	→		
і — якщо та — якби але — хоч бо — однак тому що — щоб а — доки коли — поки як — перед тим, як				

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

СИНТАКСА	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
Учні навчаються правильно складати такі типи речень:				
1. Просте непоширене речення (підмет і присудок) Петро читає. Він читає.	→	→		
2. Просте поширене речення із прямим додатком Петро читає книжку.	→	→		
3. Просте поширене речення із непрямим додатком Петро читає сестрі книжку.	→	→		
4. Питальне речення Чи Петро читає?	→	→		
5. Заперечне речення Петро не читає.	→	→		
6. Заперечне речення з прямим додатком у родовому відмінку Петро не читає книжки.	→	→		
7. Окличне речення Яка ти гарна!	→	→		

СИНТАКСА	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
8. Складносурядні речення Він читає книжку й п'є каву. Він читає, а не пише Він хотів прийти, але не було часу. Він спить, бо (тому що) хворіє. Він читав би, а (та) нема книжки.	→	→		
9. Складнопідрядні речення				
9.1 З підрядним часовим Він читає, коли я пишу. Він читав перед тим, як писав. Він читав, аж поки (доки) не скінчив.	→	→		
9.2 З підрядним бажання або наказу Мама сказала, щоб я прийшла. Мама хотіла, щоб я прийшла.		→	→	
9.3 З підрядним допустовим Хоч він хворий, однак він сильний.		→	→	
9.4 З підрядним умови Поїдемо, якщо буде дощ. Ми прийшли б, якби був час.	→	→		
10. Передача непрямої мови Вона сказала, що нема води.	→	→		

ТАБЛИЦІ МОРФОФОНЕМНИХ ЧЕРГУВАНЬ
І. Чергування голосних

Учні навчаються правильно вживати в усній і писемній мові такі морфологічні чергування:	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1. [і] чергується з [о]	→	→		
а) називний однини іменників чоловічого роду				
– ве́чір ∽ ве́чора				
– стіл ∽ стола́				
– ніс ∽ но́са				
б) родовий множини іменників жіночого роду				
– голі́в ∽ голова́				
– борі́д ∽ борода́				
– корі́в ∽ коро́ва				
в) орудний однини іменників жіночого роду, називний яких закінчується на приголосний (напр.: ніч, сіль, радість)				
– ні́ччю ∽ но́чі				
– сі́ллю ∽ со́ли				
– ра́дістю ∽ ра́дости				
г) третя особа однини дієслів чоловічого роду минулого часу				
– ріс ∽ рости́				
– міг ∽ могти́				
– переміг ∽ перемогти́				
ґ) називний чоловічого роду присвійного прикметника				
– Іва́нів ∽ Іва́нова				
– та́тів ∽ та́това				
– бра́тів ∽ бра́това				

ТАБЛИЦІ МОРФОФОНЕМНИХ ЧЕРГУВАНЬ
І. Чергування голосних

Учні навчаються правильно вживати в усній і писемній мові такі морфологічні чергування:	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
д) наказовий спосіб дієслів, інфінітив яких закінчується на -ояти(ся), -оїти(ся) – стій, стійте ∽ стояти – бійся, бійтеся ∽ боятися – дій, дійте ∽ доїти				
2. [і] чергується з [е]		→	→	
а) називний однини іменників чоловічого роду – ведмідь ∽ ведмедя – корінь ∽ кореня – ремінь ∽ ременя				
б) називний однини чоловічого роду присвійного прикметника – Василів ∽ Василева – малярів ∽ малярева – хлопців ∽ хлопцева				
3. [о] чергується з [ø]		→	→	
а) називний однини іменників чоловічого роду – вогонь ∽ вогню – ніготь ∽ нігтя – цукор ∽ цукру				
б) родовий множини іменників середнього роду – вікон ∽ вікно – стегон ∽ стегно				

ТАБЛИЦІ МОРФОФОНЕМНИХ ЧЕРГУВАНЬ
І. Чергування голосних

Учні навчаються правильно вживати в усній і писемній мові такі морфологічні чергування:	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
4. [е] чергується з [ø]		→	→	
а) називний однини іменників чоловічого роду				
– пі́вень ∽ пі́вня				
– хло́пець ∽ хло́пця				
– рівень ∽ рівня				
б) родовий множини іменників жіночого й середнього роду				
– ве́сен ∽ весна́				
– я́сел ∽ я́сла				
– крісел ∽ крісло				

ТАБЛИЦІ МОРФОФОНЕМНИХ ЧЕРГУВАНЬ
II. Чергування приголосних

Учні навчаються правильно вживати в усній і писемній мові такі морфологічні чергування:	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
А. Дієслова				
Перша особа однини теперішнього й майбутнього часу		→	→	
1. [д] чергується з [дж] перед у				
– ходи́ти ∽ ходжу́				
– води́ти ∽ воджу́				
– сади́ти ∽ саджу́				
2. [т] чергується з [ч] перед у				
– плати́ти ∽ плачу́				
– втра́тити ∽ втра́чу				
– світи́ти ∽ свічу́				
3. [з] чергується з [ж] перед у				
– вози́ти ∽ вожу́				
– грози́ти ∽ грожу́				
– моро́зити ∽ моро́жу				
4. [с] чергується з [ш] перед у				
– носи́ти ∽ ношу́				
– гаси́ти ∽ гашу́				
– повісити ∽ повішу				
5. [ді] чергується з [дж] перед у				
– сиді́ти ∽ сиджу́				
– смерді́ти ∽ смерджу́				
– шаруді́ти ∽ шаруджу́				

ТАБЛИЦІ МОРФОФОНЕМНИХ ЧЕРГУВАНЬ
II. Чергування приголосних

Учні навчаються правильно вживати в усній і писемній мові такі морфологічні чергування:	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
6. [ті] чергується з [ч] перед у – верті́ти ∽ верчу́ – летіти ∽ лечу́ – тремтіти ∽ тремчу́				
7. [сі] чергується з [ш] перед у – ви́сіти ∽ ви́шу				
Перед особовими закінченнями		→	→	
1. [к] чергується з [ч] – пекти́ ∽ печу́, пече́ш				
2. [х] чергується з [ш] – ди́хати ∽ ди́шу, ди́шеш				
3. [г] чергується з [ж] – бі́гти ∽ біжу́, біжи́ш – могти́ ∽ мо́жу, мо́жеш				
Б. Дієприкметники				
1. [д] чергується з [дж] перед закінченням -ений – ви́ходити ∽ ви́ходжений – розво́дити ∽ розво́джений – шко́дити ∽ шко́джений			→	→

ТАБЛИЦІ МОРФОФОНЕМНИХ ЧЕРГУВАНЬ
II. Чергування приголосних

Учні навчаються правильно вживати в усній і писемній мові такі морфологічні чергування:	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
2. [т] чергується з [ч] перед закінченням -ений – оплатити ∽ оплачений – засвітити ∽ засвічений – втратити ∽ втрачений				
3. [з] чергується з [ж] перед закінченням -ений – морозити ∽ морожений, -а, -е – загрозити ∽ загрожений, -а, -е – перевозити ∽ перевожений				
4. [с] чергується з [ш] перед закінченням -ений – виносити ∽ виношений – загасити ∽ загашений – повісити ∽ повішений				
5. [ді] чергується з [дж] перед закінченням -ений – засидіти ∽ засиджений				
6. [к] чергується з [ч] перед закінченням -ений – пекти ∽ печений – сікти ∽ січений – приректи ∽ приречений				
7. [х] чергується з [ш] перед закінченням -ений – колихати ∽ колишений – сполохати ∽ сполошений				

ТАБЛИЦІ МОРФОФОНЕМНИХ ЧЕРГУВАНЬ
II. Чергування приголосних

Учні навчаються правильно вживати в усній і писемній мові такі морфологічні чергування:	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
В. Іменники				
Давальний і місцевий відмінки жіночого, середнього й чоловічого роду		→	→	
1. [к] чергується з [ц] перед і				
– жі́нка ∽ жі́нці				
– рука́ ∽ руці́				
– бік ∽ бо́ці				
– о́ко ∽ о́ці				
2. [г] чергується з [з] перед і				
– нога́ ∽ нозі́				
– бе́рег ∽ бе́резі				
3. [х] чергується з [с] перед і				
– сва́ха ∽ сва́сі				
– капелю́х ∽ капелю́сі				
– ву́хо ∽ ву́сі				
Клична форма чоловічого роду		→	→	
1. [к] чергується з [ч] перед е				
– чолові́к ∽ чолові́че				
– коза́к ∽ коза́че				
2. [ц] чергується з [ч] перед е				
– хло́пець ∽ хло́пче				
– оте́ць ∽ о́тче				
– за́єць ∽ за́йче				

ТАБЛИЦІ МОРФОФОНЕМНИХ ЧЕРГУВАНЬ
III. Чергування закінчень

Учні навчаються правильно вживати в усній і писемній мові такі морфологічні чергування:	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
1. [а] [я] чергується з [у] [ю]		→	→	
Категорії іменників із закінченням [а] [я] в родовому відмінку чоловічого роду				
• назви осіб, різних предметів, машин, будівель – товариш<u>а</u>, учителя, трактора, коридора				
• назви мір і ваги – гектара, метра, кілограма				
• наукові терміни – ромба, атома, займенника				
• назви міст на Україні – Києва, Львова				
Категорії іменників із закінченням [у] [ю] в родовому відмінку чоловічого роду				
• назви речовин, матеріялу – азоту, меду, сиропу				
• назви явищ природи – вітру, морозу, снігу				
• назви точно неокресленого простору – яру, лісу, гаю				
• назви узагальнених, абстрактних понять, процесів, станів – успіху, виміру, розвитку				
• назви річок, гір, країн, міст поза Україною – Дунаю, Криму, Кавказу, Едмонтону				

ТАБЛИЦІ МОРФОФОНЕМНИХ ЧЕРГУВАНЬ
III. Чергування закінчень

Учні навчаються правильно вживати в усній і писемній мові такі морфологічні чергування:	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
2. [у] [ю] чергується з [ові] [еві] Категорія іменників із закінченням [ові] [еві] в місцевому відмінку чоловічого роду • назви істот – Павл<u>ові</u>, Васил<u>еві</u> Категорії іменників із закінченням [у] [ю] в місцевому відмінку чоловічого роду • слова із суфіксами -ик, -ік, -їк, -ак, -ко – на літак<u>у</u>, у слоїк<u>у</u> • приголосний + к – у парк<u>у</u> • слова з односкладовою основою – у сніг<u>у</u>, у бо<u>ю</u>		→	→	
3. [е] чергується з [у] Категорії іменників із закінченням [у] замість [е] в кличній формі чоловічого роду • слова із суфіксами -ик, -ок, -ко – вовчик<u>у</u>, синочк<u>у</u>, батьк<u>у</u> • окремі слова – син<u>у</u>, дід<u>у</u>, тат<u>у</u>		→	→	

ТАБЛИЦІ МОРФОФОНЕМНИХ ЧЕРГУВАНЬ
III. Чергування закінчень

Учні навчаються правильно вживати в усній і писемній мові такі морфологічні чергування:	КЛЯСИ 1-3	4-6	7-9	10-12
4. [е] чергується з [ю] Категорія іменників із закінченням [ю] замість [е] в кличній формі жіночого роду • пестливі назви – Марусю		→	→	
5. [і] чергується з [у] Категорія іменників із закінченням [у] замість [і] в місцевому відмінку середнього роду • слова із суфіксом -ко – на ліжку		→	→	

PG 3811 A32 1991 GR-K-12
ELEMENTY UKRAINS KOI MOVY
POSIBNYK DLIA VCHYTELIV DODATOK
DO NAVCHAL NOI PROHRAMY Z
NL 40165069 CURR HIST

000038967436

DATE DUE SLIP

F255